

<https://doi.org/10.18485/analiff.2022.34.2.1>

811.163.41'367.625.43

811.113.5'367.625.43

811.163.41:811.113.5

Particip prezenta u savremenom norveškom bukمولu i njegovi ekvivalenti u srpskom jeziku

Sofija A. Bilandžija*

Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Katedra za germanistiku

Ključne reči:

particip prezenta
norveški jezik
srpski jezik
kontrastivna lingvistika
atribut
predikativ
ekvivalent

Apstrakt

U radu se ispituje status, oblik i funkcija participa prezenta u savremenom norveškom jeziku (norma: bukمول), s obzirom na to da se u literaturi i dalje vode rasprave o tome da li je particip prezenta flektivni oblik glagola ili ga treba svrstati u prideve, polazeći na osnovu dominantnih sintaksičkih funkcija. U skladu sa novijim istraživanjima, u radu se zadržava razlika između pridevskog i glagolskog participa prezenta, ali se ukazuje i na potrebu za ponovnim razmatranjem tvorbenog statusa, upućujući na konverziju gramatičke forme. Drugi deo rada je kontrastivan, i u njemu se ustanovljavaju ekvivalenti norveškog participa prezenta u srpskom jeziku, na osnovu korpusa koji čine roman Turea Renberga *Mannen som elsket Yngve* i njegov prevod na srpski jezik. Na osnovu korpusnog materijala (231 particip prezenta) pokazuje se da postoje značajne razlike u tipu ekvivalenta koji odgovara pridevskim, odnosno glagolskim participima prezenta. (примљено: 15. фебруара 2022; прихваћено: 19. јуна 2022)

<https://anali.fl.bg.ac.rs>

* Filološki fakultet
Katedra za germanistiku
Studentski trg 3
11000 Beograd, Srbija
sofija.bilandzija@fl.bg.ac.rs

1. Uvod

Kontrastivna istraživanja na paru norveški-srpski su izuzetno malobrojna. Ovo je prvi rad u kom se vrši kvalitativna formalna (gramatička) i semantička analiza participa prezenta u savremenom norveškom jeziku i ustanovljavaju se njegovi mogući ekvivalenti na srpskom jeziku.

Particip prezenta (u daljem tekstu PP) je skupa sa participom perfekta u norveškoj (i šire, skandinavističkoj) tradiciji još uvek predmet određenih nesuglasica, s obzirom na svoj morfološki, sintaksički i tvorbeni status, a i o semantici participa prezenta postoji relativno malo istraživanja. Morfološke nedoumice se vezuju za njegov flektivni i/ili derivacioni status, te pripadnost vrsti reči, dok se sintaksička nerešena pitanja, kao što ćemo u analizi videti, vezuju prvenstveno za to ima li PP funkciju u verbalnom kompleksu.

Naglašeno je da se particip prezenta u ovom radu analizira u norveškom bukmlu, jednoj od dve pisane norme norveškog jezika, iako se u srpskoj skandinavistici, ako nije drugačije naglašeno, obično to i podrazumeva pod terminom savremeni norveški jezik.

Istraživanje oblika i upotrebe PP zasnovano je na jezičkoj građi koji čine roman T. Renberga *Mannen som elsket Yngve* (2005, 382 strane, u daljem tekstu: *Yngve*) i prevod grupe autora na srpski jezik, *Čovek koji je voleo Ingvea* (2020, 274 strane, u daljem tekstu: *Ingve*)¹. Iz norveškog korpusa je ekscerpiran 231 PP. Rad nije translatološki, te ćemo na prevodilačke postupke ukazivati samo tamo gde se usled upotrebe određenog prevodilačkog postupka ne može identifikovati odeljeni deo jezičke strukture koji bi se eksplicitno smatrao ekvivalentom norveškog participa prezenta. S obzirom na to da je reč o paru jezika za koji postoji mali broj kontrastivnih istraživanja, a paralelnih elektronskih korpusa nema, prevod je u ovom slučaju poslužio kao paralelni korpus za kontrastivno istraživanje (nasuprot translatološkom istraživanju). Iako je u literaturi uočeno da korišćenje prevodnih korpusa ima svojih prednosti i mana (Antunović, 2019: 159–160), odlučili smo se za roman koji je prevodilo više (mladih) prevodilaca, pod mentorstvom i uz redakciju iskusnog prevodioca. Na taj način smo pokušali, iako je reč o jednom romanu, da osiguramo relativnu nezavisnost rezultata od individualnog prevodičevog pristupa.

Cilj ovog rada je analizirati, ustanoviti i eventualno preispitati status i službu PP u norveškom jeziku, te ustanoviti potencijalne ekvivalente za svaki utvrđeni podtip, i naročito utvrditi da li će se ukazati jasna distinkcija između konstrukcija u kojima učestvuju tzv. pridevski PP i konstrukcija u kojima učestvuju tzv. verbalni PP.

2. Particip prezenta u norveškom jeziku – status, oblik, upotreba

2.1. Status PP – infinitni glagolski oblik ili pridev?

Tradicionalno se PP u gramatici norveškog, kao i druga dva kontinentalna skandinaviska jezika, smatra infinitnim (dakle, neličnim) *oblikom glagola* skupa sa

1 Originalno izdanje objavljeno je 2003. godine u izdanju izdavačke kuće Oktober forlag, a srpski prevod je nastao u okviru Prevodilačke radionice za norveški jezik na Filološkom fakultetu u Beogradu (pod mentorstvom dr Nataše Ristivojević-Rajković) i izdala ga je izdavačka kuća Kovačnica priča.

participom perfekta i infinitivima (infinitiv prezenta, perfekta i futura) (Næs, 1965: 168, 175; Beito, 1970: 261; Gundersen et al., 1995: 477). U svom trećem izdanju, gramatika *Norsk som fremmedspråk* čak izdvaja participe u posebno poglavlje, napominjući da se ubrajaju u glagolske oblike, ali da imaju i mnogo osobina zajedničkih s pridevima (Golden et al., 2008: 88), što je česta praksa u gramatikama švedskog jezika – da se participi svrstavaju u posebnu vrstu reči.

Od početka 1990-ih godina dolazi do značajnijeg zaokreta, kad autori počinju da iznose argumente za to da bi participe pre trebalo posmatrati kao prideve, a ne samo oblike glagola koji mogu stajati atributivno uz imenicu (Lie, 1994)². U najkompletnijoj i najobimnijoj norveškoj gramatici do sada, *Norsk referansegrammatikk* (u daljem tekstu: NRG) PP se nedvosmisleno smatra pridevom; doduše, autori ovde polaze od funkcije PP, smatrajući da on u *najvećem broju slučajeva* u rečenici vrši tipične funkcije koje bi vršio pridev, te da ne učestvuju u verbalnim kategorijama poput tempusa i modusa (Faarlund et al., 1997: 468, 472). Oni stoga smatraju da se kod njih posledično može govoriti o tvorbi reči, to jest da je *-ende* sufiks kojim se pridevi *izvode* od glagola (Faarlund et al., 1997: 119).

Nakon jednog stabilnijeg perioda u kom se, prema uputstvima „referentne“ gramatike, PP smatra pridevom, javili su se novi glasovi koji traže ponovni osvrt na upotrebu participa prezenta i njenu reevaluaciju. Čin problematizuje ovo shvatanje iz NRG sa insistiranjem na pridevu, polazeći primarno od sintaksičke perspektive i dokazujući da PP dopušta i konstituente koji se tipično ne vezuju za pridev (objekat i predikativ), te da postoje i značajne razlike u strukturi same participske fraze (Kinn, 2014). Zbog toga on zagovara razgraničenje između dva tipa PP: jednog pridevskog koji je izveden od glagola, i drugog, verbalnog, koji je je flektivni oblik glagola.

Naše mišljenje je da se ovakvim usitnjavanjem zapravo gubi na eksplanatornoj vrednosti, a tvorbene analize često previđaju kao moguće rešenje *konverziju gramatičke forme*. PP u savremenom norveškom jeziku prirodno ima sintaksičku upotrebu koja u velikoj meri odgovara onoj koju imaju i pridevi, ali usled konverzije. Putem konverzije ovaj glagolski oblik može postati pridev, a sekundarno i imenica, prilog i predlog. On istovremeno može zadržati određeni verbalni karakter, iako je taj funkcionalni opseg daleko manji i restriktivniji od funkcija koje, na primer, ima particip perfekta.

2.2. Oblik

PP u norveškom bukmlou, dakle, nastaje tako što se na infinitivsku osnovu dodaje nastavak *-ende* i kod glagola sa infinitivskim *-e* i kod glagola kojima se

2 Ova diskusija proistekla je prvenstveno iz diskusija o participu perfekta, jednim delom i iz toga što se u norveškoj gramatičkoj literaturi termin „particip perfekta“ koristi i za one oblike koji ne kongruiraju sa imenicom i kao takvi ulaze u sistem tempusa i dijateze (tvoreći složena glagolska vremena i perifrastični pasiv), i za one oblike koji se upotrebljavaju atributivno i kongruiraju sa imenicom. Za prvi oblik se u švedskoj gramatičkoj literaturi koristi termin *supin*. On nije široko rasprostranjen u danskoj i norveškoj tradiciji, ali se već više od dve decenije čuju argumenti da bi ovaj termin trebalo uvesti i u ove dve jezičke tradicije umesto nekongruiranog participa perfekta. Svejn Li je, u skladu s ovim, smatrao da istu distinkciju treba napraviti i kod participa prezenta, koji je prema njegovom istraživanju, naročito sa tvorbenog i funkcionalnog stanovišta, zapravo pridev.

infinitiv završava naglašenim vokalom (inf. osnova = infinitiv): *komme* > *kommende*, *gråte* > *gråtende*, *bo* > *boende*. Važno je napomenuti da postoje i PP koji svoje oblike grade od starijih osnova, koje su danas skraćene: *si* > *sigende* (od starijeg *sige*), *bli* > *blivende* (od st. *blive*), *ha* > *havende* (od st. *have*), a postoje i PP od danas arhaičnih glagola: *vorde* > *vordende*, gde je frekventnija upotreba PP skoro već leksikalizovana.

Adjektivirani PP pokazuje sinkretizam u svim oblicima pozitiva. Promena se vidi samo u obliku komparativa i superlativa, budući da svi PP imaju perifrastične oblike u kategoriji stepena. Ova mogućnost poređenja je značajna karakteristika, s obzirom na to da je kategorija stepena najvažniji morfološki kriterijum za određivanje prideva kao vrste reči.

(1) *ingen som er mer godtroende enn foreldre* (Yngve, 305)

(2) *den mest støyende [...] løsningen* (Yngve, 33)

Supstantivirani PP može, kao i bilo koji supstantivirani pridev, proći kroz potpunu ili parcijalnu konverziju, što se vidi po tome da li je preuzeo imeničku promenu u potpunosti ili se i dalje menja kao pridev. Ilustrovaćemo to dvama primerima iz teksta romana: *utseende* ('izgled') od *se ut³* ('izgledati') i *reisende* ('putnik') od *reise* ('putovati'). Imenice tipa *utseende* su primeri potpune konverzije i imaju potpunu imeničku paradigmu sa flektivnim nastavcima za rod, broj i određenost: *utseende* – *utseendet* – *utseender* – *utseendene*. Parcijalno supstantivirani PP poput *reisende* su daleko brojniji i zadržavaju pridevsku paradigmu sa preponiranim determinativom koji pokazuje rod, broj i određenost: *reisende* – *den reisende* – *reisende* – *de reisende*.

Osim ovih slučajeva, postoje instance supstantiviranih PP sa defektnim paradigmama, kada PP posmatramo kao gramatički blokirane frazeološke komponente, gde nam samo pozicija u sintaksičkom nizu i determinativ pokazuju da je reč o imenici određenog roda; na primer, *vedkommende* u nizu *for mitt vedkommende* ('što se mene tiče'), gde nam samo posesiv *mitt* signalizira da je iza njega imenica srednjeg roda. Primeri ovakvih PP nisu posvedočeni u analiziranom tekstu.

2.3. Funkcija i značenje

Zaista, najveći broj sintaksičkih funkcija vezuje se za one slučajeve kad je PP popridevljen, i javlja se na svim onim pozicijama na kojima bi se javio pridev⁴.

Na više mesta će se morati voditi računa i o semantici PP i značenju celokupne fraze jer iako na površini izgledaju isto, fraze *bli sittende* i *bli rasende* nisu jednake (v. dole).

3 Ovakav tip glagola sa partikulom se u celoj skandinavistici tvorbeno posmatra kao složen glagol, ali s obzirom na to da partikula stoji odvojena iza glagola, ne poštujući ortografski kriterijum da je složenica uvek jedna ortografska reč, oni se nazivaju *løst sammensatte verb* (labavo složeni glagoli) za razliku od *fast sammensatte verb* (čvrsto složeni glagoli); up. razliku između *avta* : *ta av* (Bilandžija, 2017: 89). Kada se ovi labavo složeni glagoli jave kao tvorbene osnove, partikula uvek zauzima preponiranu poziciju: *si opp* ('dati otkaz') > *oppsigelse* ('otkaz'), što je inače u skladu sa derivacijom od složenih osnova ili fraza: *ta del* ('učestvovati') > *deltakelse* ('učešće') i *deltaker* ('učešnik').

4 Zato ne čudi, mada nije ispravno, što neke gramatike kažu da može imati „pridevsku funkciju“, „prilošku funkciju“ i slično, želeći time da signalizuju upravo ovo. Golden et al. ih čak na nekoliko mesta nazivaju *adjektiviske ord* ('pridevske reči'), ne želeći verovatno da zauzimaju stav o tome koja se vrsta reči nalazi u određenoj službi u rečenici (Golden et al, 2008: 246, 248, 249–250).

2.3.1. Adjektivirani i adverbijalizovani PP

Adjektivirani PP najčešće vrše funkciju preponiranog atributa uz imenicu (primeri 3–5), a mogu se naći i u funkciji subjekatskog i objekatskog predikativa (primeri 6–9):

- (3) [...] en *strålende* kveld [...] (Yngve, 249)
- (4) [...] en *hjerteskjærende* reportasje [...] (Yngve, 225)
- (5) [...] en *logrende* hund. (Yngve, 381)
- (6) [låten] var *fengende* (Yngve, 170)
- (7) Arbeidskontoret så ikke *truende* ut (Yngve, 330)
- (8) Pappa ble *rasende*. (Yngve, 123)
- (9) [...] kan også forelskelsesdyret gjøre seg selv *flatterende*... (Yngve, 51)

Oni mogu, kao i bilo koji drugi pridevi, biti dodatno modifikovani atributom:

- (10) [...] *forsiktig* nikkende ansiktet hans [...] (Yngve, 23)
- (11) [...] *hardt* arbeidende armer [...] (Yngve, 342)

Mogu se u istom sintaksičkom nizu ravnopravno naći sa prototipičnim pridevima:

- (12) [...] *imbesile, konservative, uvitende* tullinger [...] (Yngve, 14)
- (13) [...] det var *skremmende, merkelig* og *fremmed* [...] (Yngve, 76)

PP u savremenom norveškom jeziku mogu biti i adverbijalizovani, odn. popriloženi, što takođe smatramo sekundarnom konverzijom preko stadijuma prideva. U korpusu nisu posvedočeni u većem broju, a kada jesu, tada uglavnom funkcionišu kao atributi uz prideve⁵, izražavajući primarno stepen:

- 14) *rasende* urettferdig system (Yngve, 23)
- (15) [...] selv om de var *imponerende* anonyme [...] (Yngve, 31)
- (16) [...] et *overbærende* innstilt publikum [...] (Yngve, 270)

Može se pojaviti i kao tzv. rečenični adverbijal, koji modifikuje sadržaj celog iskaza, i posvedočen je u jednom primeru:

- (17) [...] og det heter, *fornærmende* nok, Either you are with us [...] (Yngve, 360)

Golden et al. navode da se adverbijalizovani PP može upotrebiti i kao priloška odredba, primarno za način i to uz *verba dicendi*: *Peter sa leende*... ili *Thomas svarte beroligende*..., mada se u novijem izdanju javljaju i primeri sa drugim leksičkim punjenjem predikata: *Hun oppfører seg truende* (Golden et al., 1988: 114; 2008: 139). U korpusu je posvedočeno nekoliko ovakvih primera:

- (18) [de] dunka *megetsigende* i Anita (Yngve, 148)
- (19) [Andreas] så *spørrende* på meg. (Yngve, 171)
- (20) Jeg smilte *avvæpnende* [...] (Yngve, 88)

Ipak, u vezi sa prilogom za način i njegovom funkcijom, naročito u vezi sa PP, neophodna su bliža ispitivanja semantičkog sadržaja, a mnoge pravce koje вреди istražiti, kako semantički, tako i sintaksički, pronašli smo u radovima nemačke dependencijalne škole, kao i srbističkim radovima Ivić i Dragičević (up. 2.3.2.).

5 Iako se u mnogim gramatičkim tradicijama ovakva upotreba može nazvati adverbijalnom, u radu se pod terminom *atribut*, a na osnovu tradicije manhajmske škole dependencijalne gramatike, podrazumeva *zavisni element svakog nukleusa koji ne pripada vrsti reči glagol* (Engel, 1988: 23; Engel, 2004: 15; Srdić, 2008: 246; Đurović, 2021: 137).

2.3.2. Adverbijal ili slobodni predikativ?

Kako se navodi u norveškoj gramatičkoj literaturi, razlikovanje adverbijala od tzv. slobodnog predikativa⁶ nije uvek jednoznačno kad je reč o pridevskoj frazi, a u mnogim slučajevima slobodni predikativ se može parafrazirati prilogom ili posmatrati kao skraćena adverbijalna zavisna rečenica; osim toga, oba konstituenta mogu zauzimati iste pozicije u rečeničnoj šemi (Faarlund et al., 1997: 756, 758). Kriterijumi razlikovanja su prevashodno semantički, zasnovani na tome da se sadržaj predikativa odnosi na subjekat i objekat rečenice, te morfosintaksički, da pridev kongruira sa subjektom/objektom na koji se odnosi. Ovde je stoga zapravo reč o specifičnom slučaju funkcionalne sintaksičke fuzije jer je distinkcija kod PP otežana/onemogućena time što se u obe funkcije javlja sinkretički, neflektiran oblik⁷.

U semantičkom razmatranju ove pojave našli smo na vrlo zanimljiva objašnjenja u pojmu *načinskih priloga subjekatske kvalifikacije* u istoimenom radu Dragičević (Dragičević, 2020). Za razliku od srpskih primera gde je sintaksički status neupitan (oblik pokazuje da je reč o prilogu: (*voziti*) *nervozno*, (*podviknuti*) *ljutito*, (*tražiti*) *uzbuđeno* i sl.), ovakva semantička ispitivanja pokazuju da postoji mnoštvo „činilaca koji utiču na stepen uticaja priloga na vršioca radnje, s jedne strane, i same radnje, s druge strane“ (Dragičević, 2020: 51). Na materijalu norveškog jezika je ovaj kriterijum utoliko značajniji što se kod PP sintaksički ne može odrediti da li je reč o kvalifikaciji vršioca radnje ili same radnje. U našem korpusu je posvedočeno mnoštvo ovakvih primera:

(21) Han [...] tok seg *hylende* til bakhodet. (Yngve, 353)

(22) Hun [...] satt forsiktig og *sørgende* ved vinduet... (Yngve, 150)

(23) Jeg støttet meg opp på albuene, omtumla og *verkende*, [...] (Yngve, 358)

(24) *Liggende* på bakken så jeg Helge komme mot meg, [...] (Yngve, 356)

(25) [...] *våkna*, *brått*, *nærmest dirrende* av min egen opphisselse. (Yngve, 50)

Semantički se ovi PP odnose pre svega na prateću okolnost (*Uhvatio se za glavu i pri tome vrišti* u primeru 21, *Vidim kako mi se Helge približava i pri tome ležim na zemlji* u primeru 24, *Probudio sam se i pri tome drhtim* u primeru 25)⁸. Važna distinkcija, koja je vezana za inače prisutnu koreferentnost između PP i

6 Slobodni predikativ (no. *fritt predikativ*) poznat je u literaturi pod različitim imenima: *predikativni atribut*, *kopredikativ*, *rečenični pridev* (nem. *Satzadjektiv*), *adjunkt/disjunkt* (u dependencijalnoj gramatici, up. Engel, 1988: 628–629 i Engel, 2004: 303), *depictive secondary predication* ili pak *aktuelni kvalifikativ* u srbistici.

7 Autori odmah iznose i stav da ovaj kriterijum nije jednoznačan, budući da mnogi pridevi mogu opisivati i osobe i radnje, a kad takav pridev nema oblik srednjeg roda (dakle, kad ima defektnu paradigmu), neutrališe se razlika između predikativa i priloške odredbe (Faarlund et al., 1997: 758), što sasvim odgovara morfološkoj i semantičkoj međupoziciji adjektiviranog PP.

8 U primerima 22 i 23 imamo, osim toga, koordinaciju sa drugim pridevom, što bi na prvi pogled trebalo jednoznačno da ukazuje na pravac tumačenja u kom sintaksičke i semantičke okolnosti podrazumevaju da je reč o predikativu. Međutim, u oba primera su upotrebljeni pridevi takve morfologije da ih ne možemo razlikovati od priloga. Pridev *forsiktig* se u svom nominacionom obliku preklapa sa prilogom *forsiktig* koji je od njega nastao konverzijom (reč je o produktivnoj konverziji gramatičke forme – neodređenog oblika srednjeg roda jednine), a ne razlikuju se jer pridevi na *-ig/-lig* u norveškom jeziku, za razliku npr. od švedskog, ne dobijaju u srednjem rodu nastavak *-t*. S druge strane, pridev *omtumla* je popridevljeni particip perfekta prve konjugacione klase slabih glagola, i u datoj sintaksičkoj upotrebi se po obliku ne razlikuje od korespondentnog oblika popriloženog participa perfekta.

vršioca radnje, pretpostavlja da jedinica u funkciji slobodnog predikativa označava stanje koje *osim u temporalnoj simultanosti* nije u daljoj semantičkoj relaciji sa punoznačnim glagolom u predikatu.

2.3.3. Supstantivirani PP

Supstantivirani PP u sintagmatskom nizu može vršiti funkciju bilo kog rečeničnog konstituenta koji bi inače vršila imenica: subjekta, objekta, predikativa, kao i adverbijala. U korpusu je posvedočeno ukupno osam poimeničenih PP: *jevndrende* ('vršnjak') čak 5 puta, *videregående*, *reisende*, *klassereisende*, *hjemmeværende*, *ventende*, *utseende*, *knestående* (posle predloga *i*: *i knestående*).

2.3.4. Verbalni PP

Tamo gde PP zadržava svoj verbalni karakter, javlja se u nekoliko specifičnih konstrukcija, sa glagolima *komme* ('doći/dolaziti'), *bli* ('ostati'), *ha* ('imati') i u tzv. slobodnoj upotrebi. Za sve ove konstrukcije je vezan pojam verbalnog PP, odnosno ideja da on u njima zadržava verbalni karakter, u novijim istraživanjima s predlogom da su navedeni glagoli zapravo u službi pomoćnog glagola. U mnogim ovim konstrukcijama se PP još uvek posmatra formalno kao (obavezni) predikativ.

2.3.4.1. Konstrukcija sa glagolom *komme*

U konstrukcijama sa glagolom *komme* neki autori smatraju da je PP u službi predikativa (Næs, 1965: 278; Beito, 1970: 284; Teleman et al., 1999: 618–619), a neki konstrukcijom u kojoj *komme* služi kao pomoćni glagol (Kinn, 2014: 81), polazeći od sintaksičkog kriterijuma da se PP ne može u rečeničnoj šemi smestiti u srednje polje (gde bi se inače smeštao vezani predikativ); uporediti i mišljenje danskih sintaksičara da u analognoj danskoj konstrukciji PP funkcioniše kao glavni glagol (Becker-Christensen, 2012: 170).

Mora se imati u vidu to da se ova konstrukcija javlja u dva tipa koja se semantički bitno razlikuju, te i to treba uzeti u razmatranje:

(26) Han kom *gående* fra kjelleren. (Yngve, 61)

(27) [...] noen kom *drassende* med piller. (Yngve, 275)

U korpusu je prvi podtip daleko zastupljeniji, a nakon glagola *komme* javljaju se PP *gående* ('hodajući', tj. peške), *løpende* ('trčeći') i *syklende* ('vozeći bicikl'). U ovom podtipu je PP nastao od neprelaznog glagola kretanja, i on bliže specifikuje kretanje označeno glagolom *komme* ('doći'), koji predstavlja kretanje ka deiktičnom centru (Bilandžija, 2005: 22, 24). Shodno ovome, kao i onome što zapaža Ivić, ovde PP semantički tumačimo kao specifikaciju načina, a sintaksički bi mogao funkcionisati kao priloška odredba za način jer bliže specifikuje predikat: *Hun kom løpende* > *Hun kom på denne måten: hun løp* (Ivić, 1983: 165). U jednom ranijem istraživanju utvrdili smo da je *komme* glagol inherentno usmerenog kretanja i da njegovo značenje zavisi od deikse prostora, lica i vremena. Većina drugih glagola kretanja zauzvrat označava način kretanja, zasnivajući se na paradigmatskom odnosu glagolske hiponimije, odn. *troponimije* (Bilandžija, 2005: 22–24, 50).

Drugi podtip, kao u primeru 27, označava dve istovremene radnje, pri čemu se značenje PP može shvatiti kao nešto što odlikuje vršioca radnje u trenutku dok vrši radnju ostvarenu predikatom: došao je i *pri tom je* PP (up. Ivić, 1983: 163–164, Ivić, 1995: 271). Iako je u korpusu slabije posvedočen, u ovom podtipu se često nalaze PP od glagola koji označavaju raspoloženje vršioca radnje (*plystrende* ‘zviždeći’, *gråtende* ‘plačući’, *syngende* ‘pevajući’,), mada u principu mogu biti i PP od drugih glagola (na primer, *bærende* (*på noe*) ‘noseći (nešto)’). Ovde bi se PP sintaksički mogao protumačiti kao slobodni predikativ.

2.3.4.2. Konstrukcija sa glagolom bli

Ova konstrukcija je zapravo jedan od načina iskazivanja akcionsarta (internog toka radnje označenog semantikom glagola/glagolske fraze) i dobro je posvedočena u korpusu:

(28) Hun ble *stående* utenfor, [...] (Yngve, 155)

(29) Yngve ble *værende* inntil veggen. (Yngve, 277)

Ovom konstrukcijom se izražava kontinuativni akcionsart, tj. nastavak radnje koja traje ili je započeta (Faarlund et al., 1997: 653–654, 646). Ovde je radnja zapravo označena glagolskim sadržajem PP, a lični glagolski oblik glagola *bli* označava kontinuativnost. T. Ćin smatra ovo konstrukcijom sa pomoćnim glagolom (Kinn, 2014: 77)⁹. Gramatike PP ovih konstrukcija najčešće shvataju formalno kao predikativ (Faarlund et al., 1997: 735; Teleman et al., 1999: 618), dok Ćin iznosi važan protivargument, budući da sama konstrukcija za sebe već može da veže slobodni predikativ (up. *Vi ble sittende tause/urørlige*) (Kinn, 2014: 70–71).

Ova konstrukcija je leksički veoma ograničena – u njoj se javljaju PP glagola stanja, veoma često glagola koji označavaju položaj tela (*bo* ‘živeti’, *hete* ‘zvati se’, *være* ‘biti, ostati’, *ligge* ‘ležati’, *sitte* ‘sedeti’, *stå* ‘stajati’).

Ovu konstrukciju treba nužno razlikovati od konstrukcije tipa *bli rasende*, koja joj je formalno slična, ali se u njoj javlja glagol *bli* u značenju ‘postati’: konstrukcija je inhoativna i označava dolazak/prelazak u stanje. I ova konstrukcija je posvedočena u tekstu (na primer, *bli rasende*), ali je u formalnom smislu PP ovde jednoznačno vezani predikativ. Osim semantičkog kriterijuma, uočava se da kontinuativna konstrukcija za razliku od inhoativne dopušta modifikaciju priloškom odredbom za vreme koja podrazumeva trajanje: *Vi ble sittende i over to timer* (Yngve, 331) (‘sedeli smo/ostali smo da sedimo preko dva sata’) : **Vi ble rasende i over to timer* (‘razbesneli smo se preko dva sata’).

U korpusu su posvedočeni i primeri koji pokazuju da kontinuativna konstrukcija sa glagolima položaja tela dopušta pseudokoordinaciju¹⁰, koja je veoma česta u

9 Ćin kritikuje NRG što na jednom mestu predstavlja ovo kao konstrukciju sa pomoćnim glagolom *bli* (str. 472), a na drugom mestu kao predikativ sa kopolativnim glagolom (str. 735). On navodi da je u glagolskim kompleksima pomoćni glagol morfosintaksički nadređen infinitnom obliku, dok je glavni glagol nosilac semantičkog sadržaja (Kinn, 2014: 67).

10 Osim testova anaforizacije, i ovo je po Ćinu jedan od dokaza za to da je ovde reč o glagolskoj frazi. Ovo treba povezati sa konstrukcijama koje inače iskazuju kurzivni aspekt: *sitte og skrive*, *ligge og lese*, *gå og tenke*.

skandinavskim jezicima. Specifičnost je u tome što se pseudokoordinacija umesto dvama istovetnim oblicima ostvaruje po modelu: bli/PP + glagol u infinitivu prezenta (bez obzira na to u kom finitnom obliku je pomoćni glagol):

(30) Mamma *ble stående* og se på meg enda noen sekunder. (Yngve, 54)

(31) [...] *blir vi stående* og *betrakte* hverandre [...] (Yngve, 364)

2.3.4.3 Konstrukcija sa glagolom *ha*

Ovo je semantički posesivna konstrukcija sa glagolom *ha* ('imati') i leksički je blokirana: u njoj se javljaju samo PP glagola telesne pozicije. Gramatička literatura PP ovde obično smatra vezanim objekatskim predikativom (Næs, 1965: 278; Faarlund et al., 1997: 749). Ova konstrukcija zahteva obaveznu adverbijalnu dopunu za mesto: *Jeg har skjøtet liggende i bankboksen* (Gundersen et al., 1995: 477) ili *Jeg har tre hester stående på stallen* (Næs, 1965: 278). Ova upotreba je u korpusu posvedočena samo na jednom primeru:

(32) [...] *kassetter, som jeg vokta meg for å ha liggende framme* [...] (Yngve, 71)

2.3.4.4. „Samostalna“ upotreba

Pod tzv. samostalnom upotrebom podrazumeva se upotreba PP kao finitnog glagolskog oblika za koji se smatra da zamenjuje predikat relativne rečenice, te za sebe vezuje dopune poput objekta, što nije karakteristika prideva, već glagola. Iako se u literaturi obično navodi da je ovakva upotreba marginalna, arhaična i vezana za pisani jezik, Ćinova korpusna istraživanja ne podržavaju u potpunosti ove navode (Faarlund et al., 1997: 472; Kinn, 204: 72). U korpusu nije posvedočena ovakva upotreba PP.

3. Ekvivalenti PP u srpskom jeziku

Na materijalu romana *Mannen som elsket Yngve* i njegovog prevoda na srpski jezik ekscerpitali smo ukupno 231 PP, od čega nisu svi jedinstveni. Najviše puta se ponavljaju verbalni PP u konstrukciji *bli stående* (8x), supstantivirani PP *jevndrende* (5x), predikativno upotrebljen PP *rasende* u oblicima *bli rasende* (3x) i *være rasende* (6x), te *stigende* (4x). Drugi PP se ne ponavljaju više od dva puta.

3.1. Ekvivalenti supstantiviranih PP

Ekvivalenti supstantiviranih PP u norveškom jeziku, bez obzira na to da li je reč o potpunoj ili parcijalnoj konverziji, mahom su u srpskom jeziku imenice: *den reisende* (Yngve, 287, 288) > *putnik* (Ingve, 205); *jevndrende* (Yngve, 14, 35, 264, 273) > *vršnjak / vršnjaci* (Ingve, 10, 25, 190, 196, 197), *hjemmeværende* (Yngve, 341, 367) > *domaćica / domaćice* (Ingve, 243, 264), *utseende* (Yngve, 95, 335) > *izgled* (Ingve, 70, 238); za *videregående* (Yngve, 374) odabran je ekvivalent u vidu poimeničenog prideva *srednja* ('srednja škola'), a jedino je za kompleksni i metaforični PP *klassereisende* (doslovno: 'koji putuje kroz klase', Yngve, 172) nastao semantički deskriptivni ekvivalent u vidu imenica + postponirani atribut u vidu relativne rečenice: *pripadnik [...] koji se penje na društvenoj lestevici* (Ingve, 123).

3.2. Ekvivalenti atributivno upotrebljenih PP

S obzirom na to da je ovo najbrojnija grupa PP, ukupno 117, u ovom odeljku prikazaćemo najvažnije tendencije:

(A) Ekvivalent norveškog PP može biti pridev, kao u sledećim primerima: med *fremstående* statsledere (Yngve, 9) > sa *istaknutim* šefovima država (Ingve, 7); den *påtrengende* gråten (Yngve, 332/333) > *nametljivi* plač (Ingve, 237) ili om [...] en *uvitende* Jarle (Yngve, 307) > o [...] *naivnom* Jarleu (Ingve, 218).

(B) Ekvivalent norveškog PP može biti glagolski prilog sadašnji, kao u sledećim primerima: i *truende*, forelska glede (Yngve, 51) > u *pretećoj*, istinskoj sreći (Ingve, 38); en *hjerteskjærende* reportasje (Yngve, 225) > neku *srceparajuću* reportažu (Ingve, 160) ili et *forbausende* resultat (Yngve, 209) > do *zapanjujućeg* rezultata (Ingve, 150).

(C) Ekvivalent norveškog PP može biti relativna zavisna rečenica, kao u primerima: som to *smeltende* snømennner (Yngve, 124) > kao dva Sneška Belića koji se *tope* (Ingve, 89); en nærmest kronisk *rødmende* rødtoner (Yngve, 17) > blago rumenilo koje je gotovo hronično *crvenelo od stida* (Ingve, 13); *lovende* amatører (Yngve, 258) > amateri koji *obećavaju* (Ingve, 185).

(D) Potom, ekvivalent norveškog atributivnog PP može biti imenica ili atribuirana imenica, kao u sledećim primerima: den *innvandrende* kvinnen (Yngve, 174) > onu *strankinju* (Ingve, 125); mot det *sprutende* vannet (Yngve, 177) > ka *mlazu* vode (Ingve, 128); *manglende* miljøbevissthet (Yngve, 14) > *nedostatak* ekološke svesti (Ingve, 10).

(E) Ekvivalent norveškog PP mogu biti genitivske i predložke fraze u funkciji atributa: et *forsonende* teppe (Yngve, 131) > [p]lašt *pomirenja* (Ingve, 95); foran et *brennende* hus (Yngve, 249) > ispred kuće u *plamenu* (Ingve, 178); det *halvmånelignende* søkket (Yngve, 101) > senku u *obliku polumeseca* (Ingve, 73).

(F) Osim ovih rešenja, korpus je pokazao i određena prevodilačka rešenja koja su izmestila očekivane tipove ekvivalenta iz rešenja atribut + imenica / imenica + atribut, tako što su prevodioci izmenili vrstu reči. U primeru i *strålende* humør (Yngve, 323) 'u sjajnom raspoloženju' dobili smo ekvivalent u kom je imenica zamenjena pridevom (raspoloženje > raspoložen), pa je ekvivalent PP prilog koji atribuirao pridev: *sjajno* raspoložen (Ingve, 231). Isti princip su sledili i u primeru *voksende* irritasjon i ansiktene (Yngve, 331) > *vidno* iznervirana (Ingve, 236).

Drugi važniji princip je bilo prenošenje ishodišne verbalne semantike norveškog PP glagolom u finitnom (ličnom) obliku. U korpusu su posvedočena tri takva primera: med... *flakkende* blick (Yngve, 331) > *lutaju* pogledom (Ingve, 236); hardt *arbeidende* armer (Yngve, 342) > ruke mu *rade* punom parom (Ingve, 243) i ennå på *stigende* rus (Yngve, 118) > i dalje [je] *rasla* opijenost (Ingve, 85).

S obzirom na to da smo uočili šest tipova ekvivalenata, ispitali smo slučajeve u kojima se u norveškom korpusu javlja više preponiranih atributa, među kojima su prototipični pridevi i PP (up. primer 12). Ekvivalenti mogu biti sintaksički istovredni, kada se javе kao preponirani atributi bez obzira na vrstu reči: en elektrifisert, *støyende*, *truende* musikk (Yngve, 289) > nekom električnom, *zaglušujućom*,

pretećom muzikom (Ingve, 206); *mammas tidligere, kaklende venninner, disse smilende, vennlige, pliktoppfyllende husmødrene* (Yngve, 242) > *maminih pređašnjih raskokodakanih prijateljica, od tih nasmejanih, prijateljski nastrojenih savesnih domaćica* (Ingve, 173).

Ipak, u korpusu je češće posvedočena kombinacija mogućih ekvivalenata: *store, stirrende øyne* (Yngve, 117) > *velike oči koje su zurile u mene* (Ingve, 84); *kvasi-sunne, hytte-eiende, yoghurt-drikkende A4-folka* (Yngve, 137) > *koji žive kvazi-zdravim životom, vlasnici vikendica, oni što piju jogurte* (Ingve, 98); *Den bråkete, bannende, arrogante og høylytte Helge* (Yngve, 236) > *Sa glasnim, arogantnim galamdžijom Helgeom koji psuje* (Ingve, 167).

3.3. Ekvivalenti predikativno upotrebljenih PP

Ovde smo razmatrali samo one PP koji prema prethodno izvršenoj podeli funkcionišu kao obavezni predikativi.

(A) Ekvivalent norveškog predikativno upotrebljenog PP može biti pridev, koji u srpskom jeziku svakako kongruira sa imenskom rečju: [...] var ikke *alarmerende* (Yngve, 186) > [...] nije bilo *alarmantno* (Ingve, 134); [...] var *fengende* (Yngve, 170) > [...] je bila *zarazna* (Ingve, 122); det blir *frastøtende*. (Yngve, 134) > To postaje *odbojno* (Ingve, 96); [...] er de store, brutale, og *sjokkerende*. (Yngve, 21) > [...] su velika, brutalna i *šokantna* (Ingve, 15).

(B) Ekvivalent norveškog predikativno upotrebljenog PP može biti glagolski prilog sadašnji, takođe u imenskom delu predikata: [...] det var *skremmende*, merkelig og fremmed (Yngve, 76) > [...] je bilo *zastrašujuće*, čudno i strano (Ingve, 54); [...] var vakker og *foruroligende* (Yngve, 20) > [...] je bio lep i *uznemirujuć* (Ingve, 15); Det var *forvirrende* (Yngve, 234) > To je bilo *zbunjujuće* (Ingve, 166).

(C) Ekvivalent norveškog predikativno upotrebljenog PP može biti glagol u ličnom glagolskom obliku, gde su se prevodioci odlučili na to da spoj kopulativni glagol + predikativni PP prenesu jedinstvenim predikatom: [musikken] var *befriende*. (Yngve, 289) > ta muzika *oslobađa*. (Ingve, 206); Der var festen fortsatt *stigende* (Yngve, 295) > Tamo se žurka i dalje *zahuktavala* (Ingve, 210); [...] det var så *grensesprengende* (Yngve, 57) > [...] da je to *postavilo nove standarde* (Ingve, 42); Det er bare så *irriterende* (Yngve, 100) > Samo me *nervira* (Ingve, 73).

(D) Za razliku od atributivno upotrebljenih PP, predikativno upotrebljeni PP imaju svega tri glavna tipa ekvivalenta u srpskom jeziku. Osim njih, u korpusu su zabeležena i tri ekvivalenta u kojima je izvršeno dodavanje (amplifikacija), dok je sam PP predstavljen jednim od već utvrđenih ekvivalenata (pridev, glagol): Han ville vært totalt *avvisende* (Yngve, 208) > On bi imao totalno *odbojan stav* (Ingve, 149); [...] dette skulle være dagsaktuelt, kritisk og *hardtslående* (Yngve, 218) > [...] da su kritički i *napadački nastrojeni* (Ingve, 155); Borgerskapet [...] er *fornærmende* (Yngve, 362) > [...] *vreda inteligenciju* (Ingve, 261).

U vezi sa predikativom smo posebno ispitali frekventno posvedočene konstrukcije *være rasende / bli rasende*. Osim što su ovo glagoli koji prema gramatici tipično uvode konstrukcije sa subjekatskim predikativom (*være* 'biti' i *bli* 'postati'),

one u konstrukcijama sa pridevom i PP mogu činiti kompleksne predikate kao deo tzv. dinamičkog sistema *stativ – kauzativ – inhoativ*¹¹, s tim što nam u korpusu nije posvedočena kauzativna konstrukcija sa glagolom *gjøre* ('činiti') i objekatskim predikativom (up. Bilandžija, 2014: 20–21). Stativna interpretacija *være rasende* ima svoj ekvivalent u *biti besan* i ređe *besneti*, a inhoativna interpretacija *bli rasende* je (ako smemo da kvalifikujemo: ispravno) prenošena samo kao celovit predikat *razbesneti se*. Zanimljivo je rešenje u kome su prevodioci PP preneli kao uzročni adverbijal *od besa*, s time što se u predikatu našlo transponovano značenje ishodišnog atributa uz PP – *stunt* 'nemo': [...] var å bli stunt rasende (Yngve, 123) > [...] kada bi zanemeo *od besa* (Ingve, 88).

3.4. Ekvivalenti PP koji funkcionišu kao adverbijal

Kao što smo prethodno ustanovili, adverbijalno upotrebljenih PP u korpusu nema mnogo, a klasifikacija nekih kao adverbijala ili slobodnih predikativa zavisi od semantičkog tumačenja. U korpusu su uglavnom posvedočeni PP adverbijalno upotrebljeni nakon glagola govorenja i glagola vizuelne percepcije, ređe drugih (*dunke* 'čušnuti', *slå* 'pogoditi').

(A) Ekvivalent PP može biti prilog: Faren så *megetsigende* på oss (Yngve, 189) > Helgeov otac nas *značajno* pogleda (Ingve, 136); [...] så *beundrende* på Andreas (Yngve, 165/166) > [...] *zadivljeno* pogleda Andreasa (Ingve, 119).

(B) Ekvivalent PP može biti predložka fraza: snakket [...] aldri *nedlatende* (Yngve, 191) > pričala [...] ali nikad s *omalovažavanjem* (Ingve, 137); [...] så *beundrende* på meg (Yngve, 102) > [...] pogleda me s *divljenjem* (Ingve, 74). S obzirom na istovremenost radnje, socijativni oblik nije neočekivan (Ivić, 1995: 271).

(C) Na jednom primeru je kao ekvivalent PP posvedočen glagolski prilog sadašnji: sa jeg *unnskyldende* (Yngve, 278) > rekoh blago se *pravdajući* (Ingve, 199).

(D) Ekvivalent PP može biti glagol, kada je prevodilac inkorporirao značenje PP u glagolsku leksemu na koju se odnosi: sa han *spørrende* (Yngve, 181) > *upita* on (Ingve, 130); [...] *slår* meg hardt, nesten *urovekkende* (Yngve, 361) > [...] me je porazilo, skoro *onespokojilo* (Ingve, 260).

3.5. Ekvivalenti PP koji funkcionišu kao slobodni predikativ

Za razliku od PP u funkciji adverbijala, u korpusu je posvedočeno više primera u kojima se PP javlja kao slobodni predikativ. Ekvivalente slobodnog predikativa obrađujemo odvojeno od obaveznog predikativa s obzirom na njegovu ponekad nejasnu, a suštinski uvek semantički baziranu diferencijaciju u odnosu na načinske adverbijale. Želeli smo posebno da ispitamo ima li nekih osobenosti u odnosu na ekvivalente obaveznog predikativa s jedne strane, i ekvivalente načinskog adverbijala s druge.

11 U navedenom radu smo utvrdili da se u kombinaciji sa imenicama dinamički kontrasti formiraju pomoću bazičnih glagola sa značenjem posedovanja: *ha* 'imati', *få* 'dobiti' i *gi* 'dati', dok pridevi (i PP) formiraju složene predikate u kombinaciji sa glagolima *være*, *bli* i *gjøre*. Na ovaj način se formiraju čitavi setovi paralelnih predikata: *være glad* ('biti radostan') – *bli glad* ('obradovati se') – *gjøre glad* ('obradovati').

(A) Ekvivalent norveškog PP može biti pridev: Ikke selvsikkert, ikke freidig og poserende (Yngve, 18) > ne odvažni, *pozerski osmeh* (Ingve, 14); Jonas' [...] dårer, *imponerende* og *frapperende* (Yngve, 19) > Junasovo [...] idiotsko ponašanje, *impresivno* i *frapantno* (Ingve, 14); Læreren grep inn, *smilende* for en gangs skyld (Yngve, 152) > Profesorka se umešala, za promenu *nasmejana* (Ingve, 109).

(B) Ekvivalent norveškog PP može biti glagolski prilog sadašnji: [...] måttet tilstå, *gråtende* på en pressekonferanse (Yngve, 9) > nije morao *plačući* da prizna (Ingve, 7); jeg våkna [...] nærmest *dirrende* av min egen opphisselse (Yngve, 50) > onda sam se probudio [...] gotovo *drhteći* od uzbuđenja (Ingve, 37); så vi på hverandre, *smilende* (Yngve, 94) > bismo se pogledali, *osmehujući se* (Ingve, 69).

(C) Ekvivalent norveškog PP može biti prilog: [jentene] la seg *beundrende* til rette på den limpinnen (Yngve, 19) > [Devojke] *zadivljeno* su se pecale na tu udicu (Ingve, 15); [...] hviska Helge, *triumferende* (Yngve, 286) > [...] prošapta Helge *pobednički* (Ingve, 204). U korpusu su posvedočena samo ova dva primera; u ostala tri primera u kojima se, na primer, javlja PP *beundrende*, on je u službi adverbijala.

(D) Ekvivalent norveškog PP može biti glagolski prilog prošli, pri čemu je posvedočen samo jednim primerom: [...] Dorte Skappel som sitter i sofaen sin [...] *framvisende* sine lange bein (Yngve, 363) > [...] Dorte Skapel koja sedi [...] *otkrivši* svoje duge noge (Ingve, 261).

(E) Ekvivalent norveškog PP može biti glagol, najčešće kao predikat zavisne vremenske rečenice: Etter det kunne pappa sovne *snøvende* inn på sofaen (Yngve, 39) > Nakon toga, tata je mogao da zaspi [...] dok bi i dalje *buncao zaplićući jezikom* (Ingve, 29); *Liggende* på bakken så jeg [...] (Yngve, 356) > *Dok sam ležao* na zemlji [...] (Ingve, 255); [trærne] bare måtte stå der [...] *knakende* i vinden (Yngve, 368) > [drveće] će da stoji u bašti, [...] *da škripi* na vetru (Ingve, 264).

Čini se da se u ekvivalentima PP u funkciji slobodnog predikativa javlja najviše raznolikih ekvivalenata. Pojava zavisne vremenske rečenice nije neuobičajena upravo stoga što slobodni predikativ i inače karakteriše neko svojstvo vršioca radnje, kome je upotrebom PP samo pojačan aspekt istovremenosti (u trenutku kad..., dok...). Neki rezultati bi verovatno bili drugačiji da su se prevodioci odlučili za drugo moguće rešenje, a nanovo na ovim primerima uočavamo da je mogućnost alternativnog ekvivalenta veća nego kod atributivnih PP, kao na primer u *nasmejana – osmehujući se, dok sam ležao – ležeći, drhteći – dok je drhtao, plačući – dok je plakao* i sl.; ovo su prema Ivić (1983) sve moguće parafraze i srpskih gerunda.

3.6. Ekvivalenti verbalnih PP

U ovom pododeljku ispitali smo ekvivalente 3 tipa verbalnih PP, pošto samostalna upotreba nije zabeležena u korpusu. Posebno nas je zanimalo da li će se očitovati razlika između funkcija PP u dve različite konstrukcije sa glagolom *komme*, te da li će se pokazati neke sličnosti sa ekvivalentima PP koji su inače upotrebljeni predikativno (za tip konstrukcije *komme syngende*) ili sa ekvivalentima PP koji su upotrebljeni adverbijalno (za tip konstrukcije *komme sykklende*).

Nije iznenađujuće što su ekvivalenti verbalnih PP glagoli, i to ne samo PP, već najčešće celokupnih konstrukcija u koje ulaze.

(A) Tip *komme + PP* (način kretanja). U ovom podtipu javljaju se samo tri PP, *gående, løpende* i *syklende*.

Kao ekvivalenti konstrukcije *komme gående* javili su se sledeći glagoli (navedeni u infinitivu): *dolaziti, približavati se, proći, prići/prilaziti, ući, izlaziti*. Uočava se, dakle, da su ekvivalenti glagoli inherentno usmerenog kretanja, dakle oni koji ne iskazuju način kretanja već profilišu određene elemente staze i tačaka na njoj, i često su deiktični (Bilandžija, 2005: 21). U istom radu smo utvrdili da kod ovakvih glagola srpski jezik ima mogućnost da u jednoj leksemi (najčešće tvorbeno) iskaže skupno seme kretanja, načina i cilja (na primer, *doleteti*), dok norveški jezik to čini analitično (*komme flyende*) (Bilandžija, 2005: 25–29). S druge strane, kao predstavnici germanske i slovenske grane, ispitivani par jezika ima zajedničku slabiju leksikalizaciju staze u samom glagolu, već parametar staze iskazuju nekim drugim elementom koji prati glagol, koji se naziva satelitom: to je obično ili vezani afiks ili slobodna morfema, tj. glagolski prefiks u srpskom, odnosno partikula u norveškom jeziku. U navedenim primerima osim konstrukcije sa PP postoje dodatni sateliti koji profilišu cilj ili izvor kretanja: kom *gående fra kjelleren* (Yngve, 61) > Dolazio je iz *sutere*na (Ingve, 44); kom *gående over skolegården* (Yngve, 150) > prošla *školskim dvorištem* (Ingve, 107); kom *gående inn i rommet* (Yngve, 235) > uđe u *svlačionicu* (Ingve, 167). Na izbor ekvivalenta je, dakle, daleko više uticao mesni adverbijal.

Kao ekvivalenti konstrukcije *komme løpende* javili su se glagoli *trčati* i *dotrčati*, a konstrukcije *komme syklende* glagol *voziti se*.

(B) Tip *komme + PP* (*propratna okolnost*). Nažalost, ovaj tip je u korpusu posvedočen svega na četiri primera, od čega u dva slučaja sa visokim stepenom ustaljenosti konstrukcije (*komme trekkende* i *komme drassende*). Kao ekvivalenti ove konstrukcije javili su se *banuti* (*komme drassende*), *razglabati* (*komme trekkende*), *obrušiti se* (*komme dundrende*), *doći sav rašrafljen* (*komme dinglende*). Uočavamo da je izbor uslovljen visokim stepenom leksikalizovanosti konstrukcije i pratećim satelitom.

(C) Tip *bli + PP*. Za ovu konstrukciju nas je posebno zanimalo da li će ekvivalent biti vezan za aspektualni deo konstrukcije (kurzivnost, durativnost) ili za leksički sadržaj PP (označavanje položaja tela). Ekvivalenti pokazuju obe tendencije: tako ekvivalent može biti jedna glagolska leksema (*bli gående* > *šetati*, *bli stående* > *stajati*, *bli sittende* > *sedeti*), ali se može profilisati trajanje (*bli værende* > *i dalje stajati*, *bli liggende* > *ostati da leži*, *bli sittende* > *ostati da sedim*, *bli stående* – *ostati*).

U tri posvedočena slučaja pseudokoordinacije (uporediti 2.3.4.2.), prevodioci su se odlučili da zadrže semantički sadržaj PP kojim je iskazan položaj tela, mada to u pseudokoordinaciji nije neophodno, a u nekim slučajevima čak nije ni preporučljivo¹². Tako smo dobili ekvivalente *ble stående og se* (Yngve, 54) > *stajala i posmatrala* (Ingve, 40); *ble sittende og se* (Yngve, 210) > *sedeo je i posmatrao* (Ingve, 151); *ble stående og betrakte* (Yngve, 364) > *ukipimo se i gledamo* (Ingve, 261).

¹² Prenosenje elemenata pseudokoordinacije zavisi od procene da li je položaj tela neophodno specificovati, ili je glagol koji označava položaj tela prisutan kao element koji označava akcionarsart.

(D) Tip *ha + PP*: Ovaj podtip posvedočen je u samo jednom primeru: *ha liggende framme* (Yngve, 71) > *da ne budu na vidnom mestu* (Ingve, 52) gde je PP predstavljen stativno: ležeći > biti na nekom mestu.

4. Zaključak

U radu smo analizirali status i upotrebu PP u savremenom norveškom bukmlu i utvrdili da se on može javiti u tipičnim sintaksičkim funkcijama koje bi u norveškom jeziku vršili pridev ili pridevska fraza (preponirani atribut, obavezni i slobodni predikativ), imenica ili imenička fraza (kod supstantiviranih PP) i nešto ređe prilog (adverbijal). Od posebnog značaja je dalja reevaluacija odnosa između slobodnog predikativa i adverbijala, s obzirom na to da se u oba slučaja PP javlja kao nekongruirani oblik, a najvažniji osnov razlikovanja je semantički (kvalifikacija radnje ili vršioca radnje). Iako PP semantički zadržava svoj verbalni(ji) karakter u tzv. verbalnim upotrebama, nismo našli potporu za tvrdnje nekih autora da on u tim konstrukcijama vrši funkciju koju bi vršio glavni glagol u kombinaciji sa pomoćnim glagolom (tj. u okviru glagolskog kompleksa), osim u slučaju aspektske konstrukcije sa glagolom *bli* (*bli stående*). To podržavaju i sintaksička ispitivanja Čina u vezi sa mogućnošću anaforizacije. U drugim konstrukcijama je sintaksički reč ili o obaveznom subjekatskom i objekatskom predikativu (*komme dundrende, ha kassetter liggende*) ili o načinskom adverbijalu (*komme syklende*). Važnim smatramo razgraničenje, zasnovano na semantičkom kriterijumu, između statusa dva tipa PP u konstrukcijama sa glagolom *komme*.

Na osnovu korpusa utvrdili smo da je najzastupljenija funkcija PP u norveškom jeziku atributivna (više od polovine). Srpski ekvivalenti atributskog PP su pridev, glagolski prilog sadašnji, zavisna relativna rečenica, periferno čak i atribuirana imenica, predložki atribut i glagol. Većina ekvivalenata javlja se u istoj funkciji kao u norveškom jeziku, kao preponirani ili postponirani atribut, pri čemu je zavisna relativna rečenica javlja kao ekvivalent samo ovog tipa PP.

Kao ekvivalenti supstantiviranih PP javljaju se u srpskom jeziku isključivo imenice, što je očekivano s obzirom na visok stepen njihove leksikalizacije. Kao ekvivalenti adverbijalno upotrebljenih PP javljaju se priloz i socijativna predložka faza, uvek u funkciji adverbijala.

Posebno značajnim nam se činilo ustanoviti razlike u ekvivalentima između obaveznog i slobodnog predikativa s jedne strane, i slobodnog predikativa i adverbijala s druge. U oba tipa predikativa kao ekvivalenti se javljaju pridevi i glagolski prilog sadašnji, ali i glagoli u ličnom glagolskom obliku u većoj meri nego kod atributivnih. Glavna razlika je u tome što se kod slobodnog predikativa glagol javlja kao predikat zavisnih rečenica, najčešće vremenskih. One se istovremeno javljaju kao ekvivalent jedino PP u funkciji slobodnog predikativa. Kao ekvivalent PP u funkciji slobodnog predikativa javlja se sporadično i prilog, ali bi to moglo zavisiti i od interpretacije prevodioca (već je naglašeno da ih je u određenim instancama teže razlikovati).

Kao ekvivalent verbalnih PP javljaju se isključivo glagoli u ličnom glagolskom obliku, ali bi rezultat možda mogao biti nešto drugačiji da je konstrukcija *komme + PP* (predikativ) bila zastupljena sa više neleksikalizovanih primera.

Važan zadatak budućih istraživanja vidimo u bližem ispitivanju tvorbenih pitanja vezanih za nastanak PP od fraza. Osim toga, neophodna su istraživanja vezana za suptilnija pitanja semantike PP u norveškom jeziku, koja do sada nisu vršena u značajnijoj meri. Ovo bismo posebno vezali za pitanja leksikalizacije značenja, te učesničke i argumentske strukture u odnosu PP sa ishodišnim glagolom.

Literatura

- Alanović, M., Engel, U., Ivanović, B., Ninković, S. (2014). *Deutsch-serbische kontrastive Grammatik. Teil III: Verb und Verbalkomplex*. München: Verlag Otto Sagner.
- Antunović, G. (2019). Translation Corpus-Informed Research: A Swedish-Croatian Example. U B. Lewandowska-Tomaszczyk (ur.), *Contacts @ Contrasts in Educational Contexts and Translation* (str. 157–170). Cham: Springer Nature Switzerland AG.
- Becker-Christensen, C. (2012). *Dansk syntaks. Indføring i dansk sætningsgrammatik og sætningsanalyse*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Beito, O. (1970). *Nynorsk grammatikk. Lyd- og ordlære*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Bilandžija, S. (2005). *Sinonimija i semantička ekvivalencija glagola kretanja u srpsko-norveškom rečniku* (neobjavljen magistarski rad). Filološki fakultet, Beograd.
- Bilandžija, S. (2014). *Semantika kauzativnih konstrukcija u norveškom i srpskom jeziku* (neobjavljena doktorska disertacija). Filološki fakultet, Beograd.
- Bilandžija, S. (2017). *Slaganje u skandinavskim jezicima – prototip i periferija*. Beograd: Fokus – forum za interkulturnu komunikaciju.
- Đurović, A. (2021). *Grundfragen der deutschen Syntax*. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet.
- Engel, U. (1988). *Deutsche Grammatik*. Heidelberg: Julius Groos.
- Engel, U. (2004). *Deutsche Grammatik. Neubearbeitung*. Berlin: IUDICIUM.
- Faarlund, J.T., Lie, S., Vannebo, K.I. (1997). *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Golden, A., MacDonald, K., Ryen, E. (1988). *Norsk som fremmedspråk. Grammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Golden, A., MacDonald, K., Ryen, E. (2008). *Norsk som fremmedspråk. Grammatikk* (treće izdanje). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gundersen, D., Engh, J., Vatvedt Fjeld, R. (ur.) (1995). *Håndbok i norsk. Skriveregler, grammatikk og språklige råd fra A til Å. Bokmål*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Ivić, M. (1983). O srpskohrvatskim gerundima. U M. Ivić, *Lingvistički ogledi* (str. 155–176). Beograd: Prosveta
- Ivić, M. (1995). O priložima „za način“. U M. Ivić, *O zelenom konju. Novi lingvistički ogledi* (str. 254–282). Beograd: Slovoğraf.
- Kinn, T. (2014). Verbalt presens partisipp. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 32: 62–99.
- Lie, S. (1984). *Innføring i norsk syntaks* (3. izdanje). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lie, S. (1994). Partisipper = Adjektiver. U J. Allwood, B. Ralph & P. Andersson (ur.), *Proceedings of the XIVth Scandinavian Conference on Linguistics and the VIIIth Conference of Nordic and General Linguistics, August 16–21 1993* (str. 247–258). Göteborg: Institutionen för Lingvistik.

- Lie, S. (2003). *Innføring i norsk syntaks* (5. izdanje). Oslo: Universitetsforlaget.
- Næs, O. (1965). *Norsk grammatikk. Elementære strukturer og syntaks*. Oslo: Fabritius & Sønner.
- Srdić, S. (2008). *Morphologie der deutschen Sprache*. Beograd: JASEN.
- Teleman, U., Hellberg, S., Andresson, E. (1999.) *Svenska Akademiens grammatik* (tom II). Stockholm: Svenska Akademien.
- Драгићевић, Р. (2020). О начинским прилозима субјекатске квалификације. У Р. Драгићевић, *Граматика у огледалу семантике* (стр. 49–62). Београд: Чигоја штампа.
- [Dragičević, R. (2020). O načinskim priložima subjekatske kvalifikacije. U R. Dragičević, *Gramatika u ogledalu semantike* (str. 49–62). Beograd: Čigoja štampa]

Izvori

- Renberg, T. (2005). *Mannen som elsket Yngve*. Oslo: Forlaget Oktober AS.
- Renberg, T. (2020). *Čovek koji je voleo Ingvea*. Beograd: Kovačnica priča.

Sofija A. Bilandžija

Summary

PRESENT PARTICIPLE IN CONTEMPORARY NORWEGIAN BOKMÅL AND ITS EQUIVALENTS IN SERBIAN

This paper (re)examines the status, form, and function of the present participle in modern Norwegian Bokmål, since it is still debated whether it is to be considered a non-finite verb form or a pure adjective, and whether its functions are adjectival in nature or it still retains some of the verbal functions within the verbal complex. Further semantic research is essential. The author retains the distinction between adjectival and verbal present participles, but also asks for a reconsideration of its word-formation status by taking the conversion of the grammatical form into consideration. The second part of the paper is contrastive. The author establishes equivalents of Norwegian present participles in Serbian, using Tore Renberg's *Mannen som elsket Yngve* and its translation into Serbian as the corpus (231 examples). The corpus shows that there are multiple possible equivalents to almost all structures, except the so-called verbal participle – its equivalent being only the finite verb. Adjectives, active participles and, to a lesser extent, nouns and verbs, appear as possible equivalents of the attributively and predicatively used present participle. There are, however, equivalents that are usage-specific: the relative sentence is specific to attributive participles, and the temporal sentence is specific to the so-called free predicative.

Key words:

present participle, Norwegian, Serbian, contrastive analysis, attribute, predicative, equivalent